

ЗАХТЈЕВИ БЕЛВЕДЕРСКОГ ЗБОРА 1936. ГОДИНЕ

Почетком марта 1936. године у Црној Гори је дошло до откривања илегалних организација Комунистичке партије Југославије и хапшења комуниста. Током марта и априла похашшено је 250 лица и одведено у затвор у Дубровник, у зграду Термотерапије, гдје су страховито мучени. Из страха да не буду ухапшени, око 30 комуниста је емигрирало у Албанију, међу њима и неки руководећи комунисти у Црној Гори. Један број комуниста се повукао у дубоку илегалност. Тих дана је у Црној Гори владао полицијски терор. Дошло је до сукоба жандармерије и сељака у Црмници, којом приликом су пале и жртве. Почетком априла у студентским демонстрацијама у Београду убијен је студент Жарко Мариновић из околине Цетиња. Све је то изазвало велико незадовољство у народу.

Иако је КПЈ у Црној Гори била десеткована, револуционарни покрет није заустављен. Захваљујући неуморном раду истакнутих комуниста Николе Лекића, Блажа Јовановића, Риста Лекића и других, као и студената комуниста у универзитетским центрима, активизирана је демократска јавност у Црној Гори. Они су улагали напоре да за то придобију и грађанске политичаре, па су са њима и преговарали. Након споразума формиран је Иницијативни одбор за сазивање протестног збора. За председника је одређен федералиста Петар Пламенац, а за секретара комуниста Блажо Јовановић. Одлучено је да се збор одржи у Цетињу 26. јуна 1936. године.

Иницијативни одбор је издао позив (у форми прогласа) за протестни збор, који гласи:

„Својим доласком на власт, влада Стојадиновића је обећала враћање народу отетих му демократских права и слобода. Али мјесто давања слобода народу она и даље наставља фашистичко насиље у свим земљама Југославије, које је до овог дивљег изражаја дошло нарочито у Црној Гори и Приморју. Већ је три мјесеца како се врше масовна хапшења и премлаћивања по Црној

Гори и Приморју свих слободних људи и бораца за народна права и слободу. Око 250 Црногораца и Примораца — поред већ 50 њих одбјеглих у шуму испред терора и насиља — испребијани труну по главњачама Дубровника и Сарајева. Неколицина њих бацају крв и њихов живот је у опасности. Већ је неколико мјесеци како се врше жандармеријске хајке по црногорским селима и пуца на голоруке сељаке (случај у Црмници). Било због чега одводе се људи у жандармеријске станице и ту их немилосрдно пребијају (случај Вешовића у Подгорици). Забрањује се и гуши најмањи политички, економски и културни покрет или борба народних маса (укидање неких постојећих спортских, пјевачких и других просветно-културних и недозвољава оснивање нових). Ове више и више притискује народ фашистичка реакција и насиље.

Овим насиљима, хапшењима и премлаћивањима стотинама Црногораца и Примораца, хоће властодршци да униште најбоље борце нарочито омладину, и да тиме угуше из дана у дан растући велики и снажни народни покрет широких маса за слободу и демократију. Угушујући слободарски народни покрет, влада Стојадиновића, као носилац режима србијанских капиталиста, хтјела би да Црну Гору и Приморје учини својом прђијом, а Црногорски и Приморски народ својом гласачком војском.

Овакав поступак од стране властодржаца изазива осуду и гњев цијелог народа у Црној Гори и Приморју, тим више што се данас наш народ налази све јаче у економској биједи и пропадању. Тако стање окупља и сврстава у један заједнички фронт све оне који су за народна права и слободу, у заједничкој борби против фашистичке владавине. Куцнуо је задњи час да ми Црногорци и Приморци организовани у јединствен фронт, сви као један поведемо енергичну борбу против насиља, хапшења и убијања, против ропства и пљачке, против насилника и народних крвопија, а за демократску владавину народа и за његов бољи живот, као и за равноправност Црне Горе.

С тога сазивамо **ВЕЛИКИ ПРОТЕСТНИ ЗБОР ЦРНОГОРАЦА И ПРИМОРАЦА НА ЦЕТИЊУ У ПЕТАК**

26. јуна ове године,

на којему ће се изразити снажан протест и велики гњев народни против насиља и тираније, на којему ће се затражити народу погажена грађанска и отета слобода. Овим позивамо све присталице демократије и народне слободе, све протуфашистичке, слободоумне и напредне елементе, као и све часне и поштене Црногорце, који су вјековима навикли на слободу, а не робовање, да се у овом одсудном часу мобилишу и да поведу до краја неумољиву борбу за слједеће захтјеве:

1. Прекидање са даљим хапшењима и премлаћивањем и пуштање на слободу Црногораца и Примораца, а у колико су криви, да им суде редовни судови у Црној Гори и Приморју;

2. Прекидање жандармеријских хајки и изазивања сукоба по црногорским селима;

3. Укидање диктаторског режима и његових фашистичких метода насиља;
4. Враћање народу демократских права и слободе.
Сви на протестни збор на Цетиње!
Живио Црногорски фронт!
Живјела борба Црногорског и Приморског народа!

Иницијативни одбор за протестни збор“

У току припрема протестног збора у Цетињу планирана су зборна мјеста гдје ће се из појединих мјеста народ окупљати, како би се у поворкама и са редарима улазило у Цетиње. Исто тако су одређени и говорници на збору.

Бановске власти нијесу дозволиле одржавање збора у Цетињу. Оне су забраниле улазак народа у Цетиње 26. јуна. Тога дана су на прилазима Цетиња постављене полиција, жандармерија и војска.

На Белведеру, у близини Цетиња, 26. јуна 1936. године окупило се око 2000 лица. Како органи власти нијесу дозволили улазак у Цетиње, на заказани збор, Иницијативни одбор је одлучио да се збор одржи на Белведеру. Збор је почео по предвиђеном плану. Одржано је неколико говора. Говорили су представници грађанских партија, представник Комунистичке партије и представник Комунистичке омладине. Након одржаних говора, на збору су прочитани сљедећи захтјеви, који су сврстани у три групе питања, и то:

I

„1. Обустава одвођења Црногораца у Дубровник и Сарајево и прекидање са мучењем и премлаћивањем одведених Црногораца.

2. Тражимо да ухапшене одмах предаду Окружном суду на Цетињу ради вођења истраге и суђење ако би били криви.

Тражимо да се ставе под суд полицијски органи који су на звјерски начин мучили и премлаћивали одведене Црногорце.

4. Уколико би се повратили испред терора одбјегли Црногорци тражимо да се предаду овом суду на Цетињу на исљеђење.

II

1. Тражимо обуставу жандармеријских хајки као и изазивања сукоба и крвопролића по црногорским селима.

2. Тражимо обуставу дивљачког премлаћивања по жандармеријским станицама и полицијским затворима по Црној Гори.

3. Тражимо дозвољавање легалног рада у радничким, сељачким, спортским, културним и економским друштвима као забрана

рада у синдикатима на Цетињу и Подгорици, отезање признања за цеклинске риболове као и спортске клубове „Ловћен“ на Цетињу и „Будућност“ у Подгорици, радничко друштво Абрашевић у Подгорици и тд.

III

1. Тражимо ликвидацију шестојануарског режима и враћање народу демократских слобода, укидање Закона о заштити државе, тражимо слободу штампе, збора и договора, амнестију политичких криваца, за слободне и трајне изборе, за стављање под суд и кажњавање свих корупционаша и фашистичких насилника шестојануарског режима.

2. Тражимо равноправност Црне Горе и бирање црногорске народне скупштине на Цетињу која ће решавати о судбини црногорског народа.

3. Тражимо враћање Црној Гори опљачкане репарације као и отварање свим средствима јавних радова као исушивање Скадарског језера, градња жељезница, путева и тд.

4. Тражимо укидање кулука и снижење државних, бановинских и општин. намета, пореза, приреза и трошарине. Тражимо поништење дугова радника, сељака, занатлија, ситних трговаца, малих чиновника и ситних кућевласника.

5. Тражимо повишење надница запосленима, помоћ болесним и неспособним радницима и сељацима.

6. Тражимо политику мира и хитни савез са Француском и Совјетском Русијом“

Након што су ови захтјеви прочитани и усвојени, дошло је до крвопролића. Наиме, када је збор требало да се разиђе, један од присутних испалио је из пиштоља метак. То је дало повода жандармерији и полицији да отворе ватру на учеснике збора. Тада је убијено шест лица, и то: Јован Шофранац, Марко Јовићевић, Илија Ражнатовић, Нико Петричевић, Стево Вујовић и Шуња Вукмановић, и рањено око 30 учесника збора. Био је то злочин органа власти над народом који је тражио заштиту голих живота похапшених лица, заштиту од полицијског терора, правну сигурност, демократске слободе, равноправан положај Црне Горе у Краљевини Југославији и рјешавању других питања наведених у цитираним захтјевима.¹

Драгослав Бојовић

¹ За овај рад коришћени су документи и литература: Архива Историјског института СР Црне Горе, Титоград В2а—54 (1936), Материјал о Белведеру; Нико С. Матиновић, *Масовна политичка хапшења у Црној Гори и Белведерски догађаји 1936. године*, Историјски записи 1953/1; Томица Никчевић, *Прилог изучавању политичких борби у Црној Гори 1929—1937*, Историја XX века, Зборник радова, Београд 1962/III; Радоје Пајовић, *Активност Народног фронта у Црној Гори 1935—1936*, Историјски записи 1959/3—4; Батрић Јовановић, *КПЈ у Црној Гори 1919—1941*, Београд 1959; Јован Р. Бојовић, *Напредни омладински покрет у Црној Гори 1918—1941*, Титоград 1976.